

אשכבתיה דרבי

"ההוא יומא דאשכבתיה דרבי, נפקא בת קלא ואמרה: כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא" (כתובות ק"ג:). לכאורה הענין תמוה, כיצד מזכים בעולם הבא את אלו שאינם ראויים לכך? הרי עולם הבא הוא דרגה רוחנית שהאדם רוכש לו בעבודתו, ואם האדם לא הגיע אליה בכוחותיו הוא, איך יתכן שיתנוה לו במתנת חנם? בהכרח צריך לומר, שאלו שהיו באשכבתיה דרבי התעלו למדרגה כה גבוהה – פטירת הצדיק חוללה בהם מהפכה ושינוי ערכין כה גדול – עד שנהיו לאחרים, נתקו עצמם מעלמא דשקרא, ונהפכו להיות בני העולם הבא. יש דמעות חיצוניות, ויש בכיה של אמת. יש הבוכים מפני שמורגלים הם, שצריך להוריד דמעה על הסתלקות של צדיק; בכיות כאלו הן בכיות של נשים, ואין להם חשיבות. עיקר הצער צריך להיות פנימי, וצריך לבכות על עצמו: על שאבד ממנו הצדיק, וממי ילמד מעתה? וכל שכן כשישים אל לבו מדוע לא למד כל צרכו כשהצדיק היה עדיין חי; מדוע החמיץ את ההזדמנות של המצאות הצדיק בקרבתו, שעה שהיה יכול לשאוף מתורתו, להתבונן בכל הליכותיו, לעקוב אחר תנועותיו, שיחו ושיגו. צריך להגיע לידי דמעות פנימיות, כשם שסבת פטירת הצדיק היא פנימית, בעל מגמה וכוונה מיוחדת, כפי שיבואר בהמשך הדברים.

הרב ראובן מרגליות

(דברי'ם כ"ט, ע"א' 96)

פניו למעלה סימן יפה לו, פניו למטה סימן רע לו פניו כלפי העם סימן יפה לו. פניו כלפי כותל סימן רע לו. (כתובות ק"ג:)

מי שכל ימי חייו פניו למעל. שואף להרים עצמו למדרגה עליונה יותר זהו סימן יפה לו, אבל אם פניו למטה למאלות תאותיו החומריים זהו סימן רע לו, פניו כלפי העם אם השתדל לזכות גם אותם ולנשאים סימן יפה לו אבל אם פניו כלפי כותל ביתו סימן רע לו:

הרב משה לייטר (בשו"ת ג'יוני)

עת לשחוק?

והתניא מת מתוך השחוק סימן יפה לו. (כתובות קג:)

בשעה, שאדם בא עד שערי מות ומלאכי זעם ומלאכי רחמים סובבים אותו לקדם את נשמתו, האם עת היא לשחוק?

ואמרתי לבאר על-פי דברי בן עזאי "אמר בן עזאי יקר בעיני ה' המותה לחסידיו: אימתי הקב"ה מודיע לצדיקים היקר שמתוקן להם? סמוך למיתתן שנאמר המותה לחסידיו. אותה שעה הם רואים ושוחקים".

ו"מעשה ברבי אבהו שהיה מסתלק מן העולם וראה כל הטוב שמתוקן לו לעולם הבא התחיל שמח ואמר: כל אלין דאבהו". ובכן האדם המת מתוך שחוק סימן יפה לו שמצפונו טהור ובר לבבו.

הרב ראובן מרגליות (דברי'ם כ"ט, ע"א' 160)

כי הוּו מינצי ר' חנינא ור' חייא א"ל ר' חנינא לר"ח בהדי דידי קא מינציט דאי ח"ו נשתכחה תורה מישראל מהדרנא לה בפלפולי, א"ל ר' חייא אנא עבידנא דלא תשתכח דאיתנין כיתנא כו' וכתיבנא חמשה חומשי תורה לחמשה ינוקי ומתניתא שיתא סדרי לשיתא ינוקי כו' (כתובות ק"ג:)

שתי השקפות הן בתכסיס הפצת לימוד התורה האחת שלטה בתקופת ימי הבניים, שגדולי הדור התעניינו ביותר ללמד תורה לבחורים בעלי כשרונות שהקדישו כל עתותיהם לתורה, והמה בהצליחם בלימודם הפליאו את העם בחריפותם ופלפולם, בכבודם התימרו הוריהם ומיודעיהם, ובכן השתדל כל אחד ללמד גם הוא את בנו תורה ולהשיא בתו לת"ח, כן היה פלפולה של תורה הגורם העיקרי שלא תשתכח תורה מישראל:

אבל שטה זו היה לה מקום אך כל עוד שהיינו עם שוכן לבדד בתוך חומות הגיטו שכל כבודו של אדם מישראל היה רק בפנים בין אחיו, אבל כאשר נפרצו החומות והתחילה אפשריות לנחול כבוד גם בלעדי ידיעת התורה, במצב זה גדולים מעשה חייא המשתדל להפיץ תורה בכל שדרות העם, לא רק בין אלו המקדישים כל חייהם לתודה, אלו המועטים כי אם על גדולי הדור להתעניין בחינוך הפעוטים, התנוקות, ללמד לכל אחד כפי האפשריות תורה וידיעת היהדות (כוכבי אור):